

Etelä-Savon lasten ja nuorten ennaltaehkäisevä yhteistoimintamalli

KH 14.04.2026 § 76

Etelä-Savon hyvinvointialue esittää Etelä-Savon kunnille lasten ja nuorten ennaltaehkäisevän toimintamallin, Etelä-Savon mallin rakentamista yhteistyössä Planet Youth -organisaation kanssa.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on keskeinen edellytys kuntien elinvoimalle, vetovoimalle ja pitkän aikavälin taloudelliselle kestokyvyille. Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että nuorten päihteiden käyttöä, mielenterveyden ongelmia ja muuta riskikäyttäytymistä voidaan vähentää tehokkaimmin vaikuttamalla kasvuympäristöihin liittyviin juurisyihin, ei yksittäisiin oireisiin. Kansainvälisesti tunnetuin ja vaikuttavin esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on nk. Islannin malli, jota sovelletaan Planet Youth -prosessin kautta jo yli 30 maassa.

Planet Youth -mallia on tutkittu ja pilotoitu laajasti muun muassa Skotlannissa ja Irlannin länsiosissa. Käytettävissä oleva tutkimusnäyttö osoittaa, että nuorten päihteiden käyttöön vaikuttavat erityisesti vertaissuhteet, vanhemmuuden tuki ja rajat, jäsennelty vapaa-aika sekä yhteisön normit ja käytännöt, kun taas koulujen yksittäisillä ohjelmilla on huomattavasti pienempi vaikutuspotentiaali. Kansainväliset tutkimukset (Woodward et al. 2023; Kelly et al. 2023) osoittavat, että kaveripiirin päihteiden käyttö ja päihteiden saatavuus ovat vahvimpia yksittäisiä riskitekijöitä, ja vastaavasti vanhempien valvonta ja selkeä kielteinen suhtautuminen päihteisiin ovat keskeisiä suojaavia tekijöitä.

Skotlannin Planet Youth -pilotti (2021–2025) on tuottanut arvokasta tietoa mallin soveltamisesta eurooppalaiseen palvelujärjestelmään. Pilotti osoitti, että kunnat voivat vahvistaa nuorten hyvinvointia ilman suuria taloudellisia investointeja keskittymällä prosesseihin, normien vahvistamiseen, toimijoiden yhteistyöhön ja vanhempien osallistamiseen. Lisäksi keskeinen menestystekijä oli toistuva, luotettava paikallinen data, jonka perusteella koulujen, nuorisotyön ja perhepalveluiden käytännöt voitiin suunnata todellisiin tarpeisiin. Skotlannissa tehty arviointi suosittelee mallille vähintään viiden vuoden etenemispolkua ja korostaa vakaan koordinaation, kunnan sitoutumisen ja jatkuvan tiedonkeruun merkitystä.

Myös Irlannin Galway–Mayo–Roscommon -alueen Planet Youth -pilotti osoitti, että mallin suurin lisäarvo syntyy yhteistyörakenteiden vahvistumisesta, tietopohjan parantumisesta ja vanhempien osallistumisen kasvusta. Arvioinnin mukaan nuorten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa tehokkaimmin silloin, kun kunnat, hyvinvointialue, koulut, järjestöt ja perheet työskentelevät saman tiedon ja yhteisen tavoitteen pohjalta. Tämä luo edellytykset pysyvälle muutokselle, jota yksittäiset hankkeet eivät kykene tuottamaan.

Laaja-alainen katsaus, jossa tutkittiin 22 erilaista yhteisöpohjaista mallia eri maista, vahvistaa saman johtopäätöksen: nuorten riskikäyttäytymisen ehkäisy on vaikuttavinta silloin, kun se perustuu koko yhteisön mobilisaatioon, monialaisiin koalitioihin, väestötason dataan ja pitkäjänteiseen rakenteelliseen vaikuttamiseen. Interventiot epäonnistuvat tyypillisesti silloin, kun nämä edellytykset puuttuvat tai rahoitus on lyhytjänteistä (Tinner et al. 2024).

Etelä-Savossa lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteet – kuten mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, koulupoissaolot ja vanhempien jaksamiseen liittyvät kysymykset – ovat pääosin samanlaisia kuin muissa suomalaisissa maakunnissa. Useat kunnat ovat jo toteuttaneet yksittäisiä hankkeita, mutta nämä eivät muodosta pysyvää järjestelmää eivätkä tuota yhtenäistä, kumuloituvaa tietoa tai vaikutusta.

Planet Youth -yhteistyö tarjoaa Etelä-Savolle mahdollisuuden rakentaa yhteinen, tutkittuun tietoon perustuva ja pysyvä ennaltaehkäisyn rakenne, joka:

- tuottaa luotettavaa, kunnittain eriteltyä tietoa nuorten hyvinvoinnista
- ohjaa kunnan, hyvinvointialueen ja koulujen resurssit oikea-aikaisesti juurisyihin vaikuttaviin toimiin
- vahvistaa vanhemmuuden tukea ja yhteisön normiohjausta
- edistää päihteettömiä ja turvallisia vapaa-ajan ympäristöjä
- tukee monialaista yhteistyötä ja ehkäisee päällekkäisiä palveluita
- lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuutta

Mallin käyttöönotto ei edellytä merkittäviä infrastruktuurihankkeita, vaan kyse on prosessien vahvistamisesta ja yhteisen toimintakulttuurin luomisesta – juuri niistä tekijöistä, joiden on todettu olevan kansainvälisesti vaikuttavimpia:

1. toistuva laadukas nuorisokysely (joka 2. vuosi, täydentää kouluterveyskyselystä saatavaa tietoa),
2. yhteiseen hyvinvointidataan perustuva päätöksenteko,
3. vanhempien ja yhteisöjen aktiivinen osallistaminen,
4. nuorten kasvuympäristöihin liittyvä, ongelmien juurisyihin vaikuttava ennaltaehkäisy,
5. pysyvien yhteistyö- ja ohjausrakenteiden luominen koko maakunnan tasolla.

Planet Youth -yhteistyön vuotuiset kustannukset kokonaisuudessaan sekä Enonkosken kunnan maksusuudet (perustuu kunnan väestömäärään):

	Hinta 1. vuosi	Hinta 2. vuosi	Hinta 3. vuosi	Hinta 4. vuosi	Hinta 5. vuosi
Enonkosken kunnan osuus	1 344 euroa	1 384 euroa	1 426 euroa	1 469 euroa	1 513 euroa
Mallin kokonaiskustannukset	135 000 euroa	139 050 euroa	143 222 euroa	147 518 euroa	151 944 euroa

Koordinaattorin palkkaamisen kustannuksista vastaa hyvinvointialue (n. 55 000 €/vuosi). Alustavan arvion mukaan mallin kustannukset kunnille ovat siis hieman alle 1,10 euroa/asukas/vuosi.

Etelä-Savon hyvinvointialue esittää Etelä-Savon kuntien ja kaupunkien hallituksille, että kunta/kaupunki ryhtyy rakentamaan yhteistä lasten ja nuorten ennaltaehkäisevää Etelä-Savon mallia ja sitoutuu yhteistyöhön Etelä-Savon muiden kuntien, hyvinvointialueen ja Planet Youth -organisaation kanssa valtuustokaudelle 2025–2029.

Sitoutumista toimintaan pyydetään vähintään vuoden 2027 loppuun asti, mutta pitkäjänteisen työn varmistamiseksi valtuustokauden mittainen sitoutuminen on toivottavaa. Päätökset kuntien ja kaupunkien toimielimissä pyydetään tekemään 30.4.2026 mennessä. Tiedoksianto päätöksestä pyydetään lähettämään Eloisan kirjaamoon kirjaamo(at)etelasavonha.fi.

Lapsivaikutusten arviointi: Mallin tavoitteena on parantaa nuorten hyvinvointia vähentämällä päihteiden käyttöä ja tukemalla heidän kasvuympäristöään. Mallin tavoitteena on vahvistaa perheiden, koulujen ja yhteisön välistä yhteistyötä, tarjota maksuttomia harrastusmahdollisuuksia sekä ehkäistä syrjäytymistä pitkäjänteisellä, tutkittuun tietoon perustuvalla toiminnalla.

Valmistelija Kunnanjohtaja Minna Laurio ja rehtori-sivistystoimenjohtaja Kimmo Jaatila

Esittelijä Kunnanjohtaja Minna Laurio

Päätösehdotus Enonkosken kunnanhallitus päättää osallistua selostusosan mukaisesti Etelä-Savon lasten ja nuorten ennaltaehkäisevään yhteistoimintamalliin valtuustokauden 2025-2029, mikäli kaikki muut Etelä-Savon maakunnan kunnat ovat mukana yhteistoimintamallissa. Enonkosken kunnan vuosittainen maksuosuus varataan katettavaksi Kyllikki Östringin testamenttivaroista.

Päätös Kunnanhallitus päätti yksimielisesti jättää asian pöydälle lisäselvityksiä varten ja pyytää rehtori-sivistystoimenjohtaja Kimmo Jaatilan kuultavaksi seuraavaan kunnanhallituksen kokoukseen.

KH 05.05.2026
325/00.04.01/2025

Rehtori-sivistystoimenjohtaja Kimmo Jaatila on kutsuttu kuultavaksi kunnanhallituksen kokoukseen 5.5.2026 Etelä-Savon lasten ja nuorten ennaltaehkäisevästä mallista.

Valmistelija Kunnanjohtaja Minna Laurio

Esittelijä Kunnanjohtaja Minna Laurio

Päätösehdotus Enonkosken kunnanhallitus päättää osallistua selostusosan mukaisesti Etelä-Savon lasten ja nuorten ennaltaehkäisevään yhteistoimintamalliin valtuustokauden 2025-2029, mikäli kaikki muut Etelä-Savon maakunnan kunnat ovat mukana yhteistoimintamallissa. Enonkosken kunnan vuosittainen maksuosuus varataan katettavaksi Kyllikki Östringin testamenttivaroista.

Päätös